

У листопаді цього року д. чл. НТШ (з 22 жовтня 1998 р.) у Словаччині та іноземному членові НАН України (з 2003 р.), відомому літературознавцеві, критику і бібліографу Миколі Неврлогу виповнилося 95 років.

М. Неврлий народився 15 листопада 1916 р. у Ростові-на-Дону в сім'ї засланого туди чеха Ярослава Неврлого та українки Ольги Рудинської — визначних педагогів. Після

війни з батьками повернувся в Україну, де здобув початкову освіту в Полтаві та Куп'янську і вступив до середньої школи в Харкові. 1933 р. сім'я Неврлих реемігрувала в Чехословаччину. Микола продовжував учитися в Ужгородській українській гімназії, а після окупації Закарпаття Угорщиною 1939 р. — в гімназії м. Ярослава (Польща). 1940 р. здобув атестат зрілості і вступив на славистичний відділ Німецького університету в Празі (Чеський університет тоді був закритий). Одночасно вивчав українську філологію в Українському вільному університеті (УВУ), де на семінарі Олександра Колесси опрацював тему „Еволюція лірики О. Олесея“. Основну частину підготовленої ним праці „Муза краси й національних ідеалів“ опубліковано в празькій газеті „Наступ“ (1943, ч. 1), а згодом її передруковано у львівському часописі „Нові дні“ (1943, ч. 12). Під час навчання в Празі М. Неврлий брав активну участь у роботі студентської Української академічної громади та Українського історично-філологічного товариства, на зборах яких зачитав низку доповідей.

1945 р. М. Неврлий успішно закінчив студії в обох університетах: у німецькому — за працю „Die huzulische Thematik in der ukrainischen Literatur“ він здобув звання „доктора філософії“, а в УВУ склав обидва „професорські іспити“. Проте післявоєнна чехословацька влада не визнала його дипломів, і молодому вченому довелося повторно складати іспити в Карловому університеті.

1947 р. М. Неврлий одружився з Лібушею Тесаржиковою з Чеських Будейовиць, наступного року подружжя переселилося в Брно. В університеті м. Брно він захистив дисертацію „Život a dílo Ivana Franka“ (1950), за яку вже вдруге здобув звання „доктора філософії“.

Франкова тематика стала провідною в науковому доробку вченого: їй присвятив 67 статей і монографію чеською мовою „Ivan Franko — ukrajinský básnik-revolucionár“ (Прага, 1952). Вивчав він також життя і творчість Тараса Шевченка: окремими книжками вийшли „Безсмертний Шевченко“ (Пряшів, 1954), „Taras Ševčenko — revolučný básnik Ukrajiny“ (Братислава, 1960; словачкою мовою).

1951 р. М. Неврлий разом із Орестом Зілинським видав у Празі чеською мовою антологію української поезії „Vítězit a žít“ („Перемагати й жити“), яка містить вірші 52 українських поетів від кінця XVIII ст. — до Другої світової війни. Упорядники включили до видання вступну студію, огляд перекладів поезії чеською мовою, коментарі до окремих віршів та біографічні довідки про кожного

поета. В книжці імена М. Неврлого і О. Зілинського не фігурують: тавро політичної неблагонадійності висіло над обома.

Від 1956 р. доля М. Неврлого була пов'язана з Братиславою, де спочатку працював у Науково-дослідному інституті педагогіки, укладаючи програми та підручники для українських шкіл Пряшівщини. 1964 р. його прийнято на роботу в Інститут словацької і світової літератури Словацької академії наук. Наступного року вчений видав покажчик „Bibliografia ukrajínik v slovenskej reči (1945—1964)“ (198 с.), який налічує 2 117 позицій. 1966 р. М. Неврлий захистив дисертацію на звання кандидата наук „Українська радянська поезія 20 років“. Праця чверть століття пролежала в рукописі, бо її висновки були надто сміливими для тодішніх умов.

У 1960-х рр. М. Неврлий став одним з найвидатніших популяризаторів української літератури у Словаччині. Десятки книжкових перекладів з української літератури виходили зі статтями й коментарями вченого. Про українських письменників він публікував статті та рецензії в чеській, словацькій і угорській періодиках, виступав по радіо, на конференціях і симпозіумах. Особливо тісною була його співпраця з Пряшівщиною.

У другій половині 1960-х рр., в умовах тимчасової лібералізації, М. Неврлий опублікував серію ґрунтовних статей про авангардні течії в українській літературі 1920-х рр. (футуризм, експресіонізм, неоромантизм, конструктивізм тощо), про репресованих письменників України 1930—1940-х рр. та письменників, які опинилися в еміграції (Михайла Драй-Хмару, Михайла Семенка, Дмитра Фальківського, Олександра Олесея та ін.). Тоді ж літературознавець впорядкував і видав у Пряшеві комплексні художньо-дослідницькі зібрання творів Богдана-Ігоря Антонича „Перстені молодості“ (1966) та Д. Фальківського „Ранені дні“ (1969). Обидві книжки були позитивно сприйняті як у діяспорі, так і в Україні, і стали поштовхом та джерельною базою для видання у Києві творів цих письменників. В атмосфері демократичних процесів у Чехословаччині другої половини 1960-х рр. учений по-новому переглянув твори реномованих українських радянських письменників (М. Рильського, П. Тичини, В. Сосюри, М. Бажана), зокрема їхню ранню творчість, на яку надихали ідеї українського національного відродження доби УНР. У колах українських дисидентів студії М. Неврлого викликали справжню сенсацію й захоплення. Коли після серпня 1968 р. чехословацька цензура стала вилучати такі праці літературознавця з друку, він подався з ними у Польщу та Югославію, де були більш сприятливі умови. У середині 1970-х рр. М. Неврлий став однією із жертв „нормалізації“: його передчасно „відправили на пенсію“, звільнивши з роботи та обмеживши доступ до друкованих органів, які відтоді підлягали суворій цензурі.

Однак М. Неврлий не перестав працювати. Для словацької енциклопедії „Pugamida“ (статті були не підписані, бо їх авторами переважно були дисиденти) підготував кілька десятків статей про українських діячів культури. Статтями про Україну забезпечував закордонні енциклопедії, зокрема Енциклопедію українознавства, що видавалась у Сарселі. Майже чотири роки, не претендуючи на співавторство, працював над Словацько-українським словником Петра Бунганича. Багато

статей про українську літературу опублікував в угорській пресі.

Переломним моментом в житті вченого став 1987 рік, коли в умовах перебудови в Україні стали звертати увагу на „білі плями“ в літературі. М. Неврлий одним з перших почав популяризувати в Україні творчість письменників української діаспори, публікуючи в журналі „Україна“ серію статей про О. Олесь, Є. Маланюка, О. Бурггардта (Ю. Клена), О. Ольжича, Л. Мосендза, О. Стефановича. С. Гординського, І. Качуровського та М. Ситника. В інших часописах учений друкував спогади про І. Кулика, В. Сосюру, М. Бажана, Б. Беднарського, А. Тарасевича, І. Панькевича, О. Зілинського, І. Мацинського тощо. Вони відзначаються живістю, ґрунтовністю й переконливістю, бо майже кожного із цих письменників і вчених автор знав особисто.

1991 р. в Києві вийшла монографія вченого „Українська радянська поезія 20-их років“ (270 с.), за основу якої взято кандидатську дисертацію, а в Пряшеві — книжки „Земна Мадонна“ Євгена Маланюка і „Цитаделя духа“ О. Ольжича, спричинившись до перевидання їхніх творів в Україні.

Наприкінці 1980-х рр. відновилася співпраця М. Неврлого з пряшівською „Дуклею“, в якій відтоді опублікував кільканадцять важливих розвідок. Його статті часто з'являлися й на сторінках українських діяпорних видань: у варшавському „Нашому слові“, мюнхенській „Сучасності“, паризькому „Українському слові“, лондонській „Українській думці“ тощо.

1994 р. за фінансової підтримки української діаспори видано в Києві монографію вченого „Олександр Олесь. Життя і творчість“. Це й дотепер найвичерпніша праця про життєвий доробок видатного українського поета першої половини ХХ ст. 1995 р. в Києві побачила світ упорядкована М. Неврлим антологія української поезії пражської школи „Муза любові і боротьби“.

До 85-річчя ученого Державна бібліотека в Пряшеві видала „Персональну бібліографію

М. Неврлого“ (2001), яку уклала Адела Файбикова. Бібліографія містить відомості про 19 книжкових видань ювіляра, 78 рецензій на них, 22 книжки інших авторів з його передмовами або післямовами та 830 наукових студій, статей і рецензій. За останні десять років його бібліографія поповнилася ще понад 200 позиціями. З книжок, виданих в Україні, значний розголос здобули два видання творів його друга Михайла Ситника „Від серця“ (2004) та „Катам наперекір“ (2008).

2009 р. М. Неврлий разом з істориком Мирославом Данішом опублікував монографію словацькою мовою „Ivan Franko. Život a dielo“ (Пряшів, 2009, 336 с.) з передмовою І. Дзюби, яка є найґрунтовнішою, виданою останнім часом за межами України працею про життя і творчість І. Франка. Асоціація українців Словаччини висунула її на здобуття Премії Івана Франка.

Микола Неврлий часто буває в Києві, Львові, Ужгороді, де в нього є багато друзів. Всюди його радо приймають, бо своїми розповідями про славне (але й трагічне) минуле української культури він вміє захопити представників усіх генерацій. Вчений популяризує українську культуру не лише ґрунтовними науковими працями та публіцистичними статтями, але й у доповідях, лекціях, радіо- і телепередачах.

З ініціятиви Неврлого в Празі на Слов'янському острові 1956 р. було відкрито пам'ятну дошку Івану Франкові, в Братиславі 1990 р. — пам'ятник Т. Шевченкові і 2004 р. — меморіальну дошку Г. Сковороді. Разом із Григорієм Булахом він був ініціатором видання шевченківської марки в Чехословаччині та марок П. Й. Шафарика й І. Пулюя в Україні.

Микола Неврлий — не лише найстарший, але й найвизначніший українець Словаччини. Свій ювілей він святкує у доброму здоров'ї. Дай, Боже, цього козацького здоров'я і творчої наснаги йому ще на багато років!

Микола МУШИНКА

18 листопада 2011 р. виповнилося 85 років відомому українському вченому, д. чл. НТШ (з 9 березня 1995 р.), д-ру історичних наук Павлові Степановичу Соханю.

Народився П. Сохань 1926 р. у с. Новоіванівка Білопільського р-ну Сумської обл. На його дитинство і молодість випали важкі випробовування: втрата рідних у страшні роки Голодомору та участь у Другій

світовій війні. Після демобілізації 1953 р. закінчив історичний факультет Харківського педагогічного інституту ім. Г. Сковороди, відтоді викладав у харківських вищих навчальних закладах. У 1961—1963 рр. навчався в аспірантурі Інституту історії АН УРСР, де після здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук працював упродовж наступних десятиліть.

З 1991 р. П. Сохань очолив заснований ним Інститут української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Під його керівництвом пріоритетними напрямками діяльності установи визначено розв'язання на-

гальних проблем збирання, вивчення, наукового опрацювання й публікації писемних пам'яток історії та культури українського народу, творчої спадщини видатних політичних і культурних діячів минулого та різнопланових писемних джерел, які стосувалися видатних подій багатовікової історії України.

Павло Степанович доклав чимало зусиль до утвердження археології та джерелознавства як самостійних і рівноправних галузей науки. Про це свідчать його публікації, виступи в численних наукових дискусіях, радіо- та телевізійних передачах, на шпальтах газет і журналів, на високоповажних наукових форумах. Пам'ятним і водночас показовим є його промова на засіданні Верховної Ради України 19 лютого 1992 р. з питань про Державний герб України, який він розпочав із призабутого визначення об'єкта досліджень археологічної науки, а завершив палкою і обґрунтованою підтримкою тризуба як найбільш доцільного, оригінального та значущого герба України.

Численні публічні виступи і науково-організаційна діяльність П. Соханя згуртували археологів і джерелознавців з академічних інститутів, вищих навчальних закладів, архівів, музеїв, бібліотек з різних міст і регіонів України. У складі інституту функціонують Львівське відділення, Запорізький, Миколаївський, Харківський, Черні-